

הארכיטקטורה של הקדושה

מעתה ועד סוף ספר שמות תתאר התורה בפרטנות דקדקנית ובאריכות מרובה את בניית המשכן, בית עבודת-ה' המשותף הראשון של עם ישראל. כל חלק במבנה, קרשים ויריעות ואדנים, וכל כלי וכלי המיועד להינתן בתוכו, זוכה להנחיות מפורטות לגבי צורתו, ממדיו ואופן עשייתו. הנה כמה פסוקים לדוגמה:

וְאֵת הַמִּשְׁכָּן תַּעֲשֶׂה עֹשֶׂר יְרִיעֹת שֶׁשׁ מִשְׁזָר וְתַכְלֶת וְאַרְגָּמָן וְתִלְעֵת שָׁנִי, כְּרִבִּים מַעֲשֶׂה חֹשֶׁב תַּעֲשֶׂה אֹתָם. אַרְבֶּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת שְׁמֹנֶה וָעֶשְׂרִים בָּאֶמָּה וְרֹחֵב אַרְבַּע בָּאֶמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת... וְעָשִׂיתָ יְרִיעֹת עֲזִים לְאַהֲלֵךְ עַל הַמִּשְׁכָּן, עֲשִׂיתָ עֹשֶׂרָה יְרִיעֹת תַּעֲשֶׂה אֹתָם. אַרְבֶּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת שְׁלֹשִׁים בָּאֶמָּה וְרֹחֵב אַרְבַּע בָּאֶמָּה הַיְרִיעָה הָאֶחָת מִדָּה אֶחָת לְעֲשִׂיתִי עֹשֶׂרָה יְרִיעֹת... וְעָשִׂיתָ אֶת הַקָּרָשִׁים לַמִּשְׁכָּן עֲצֵי שִׁטִּים עֲמֻדִים, עֹשֶׂר אֲמוֹת אַרְבֶּה הַקָּרָשׁ וְאֶמָּה וְחֲצֵי הָאֶמָּה רֹחֵב הַקָּרָשׁ הָאֶחָד... (שמות כו, א-טז)

וזו רק ההתחלה. מדוע בעצם אנו צריכים לדעת מה היה גודלו של המשכן? הרי הוא לא התקיים לנצח. הוא הוקם כמשכן עראי לשנות הנדודים, עד שייבנה מקדש קבע גדול ומפואר הרבה

שיג ושיח - הרב יונתן זקס

יותר. מדוע אם כן חשוב להנציח בתורה את ממדיו של מבנה נייד וצנוע זה?

אם לחדד עוד את השאלה: האם עצם הקביעה כי למשכן ה' יש מידות מוגדרות אינה עלולה להטעותנו? הרי האל טרנסצנדנטי ואין מרחב שיכיל אותו. כמאמר שלמה המלך בחנוכת המקדש: "כִּי הָאֱמָנָם יֵשֵׁב אֶל-לֵהִים עַל הָאָרֶץ? הֲנֵה הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַיִם הַשָּׁמַיִם לֹא יִכְלְלוּךָ, אֵף כִּי הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר בָּנִיתִי" (מלכים א' ח, כז). וכמאמר הנביא ישעיהו מפי הגבורה: "הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֶדְם רַגְלִי. אֵי זֶה בֵּית אֲשֶׁר תִּבְנֶנּוּ לִי וְאֵי זֶה מְקוֹם מְנוּחָתִי?" (סו, א).

שום חלל פיזי, גדול ככל שיהיה, איננו מספיק, אם כן; ובאותה מידה, שום חלל פיזי אינו קטן מדי. כמאמר המופלא של חז"ל:

בשעה שאמר הקב"ה למשה "עשה לי משכן" התחיל מתמיה ואומר, "כבודו של הקב"ה מלא עליונים ותחתונים והוא אומר עשה לי משכן?"... אמר הקב"ה, "לא כשם שאתה סבור כך אני סבור. אלא עשרים קרש בצפון ועשרים בדרום ושמונה במערב, ולא עוד אלא שארד ואצמצם שכינתי בתוך אמה על אמה". (שמות רבה לד, א)

מדוע חשוב, אם כן, שהמשכן יהיה בגודל זה או אחר? הרי בין אם יהיה קטן אמה על אמה ובין אם יהיה עצום כפירמידה, הוא משכן סמלי בלבד לשכינה השורה בכל מקום שבני אדם מסוגלים לפתוח את לבם לאלוהים. במפתיע, ובעקיפין, נתקלתי בתשובה לפני כמה שנים. נסעתי לאוניברסיטת קיימברידג' כדי להשתתף בשיחה פומבית על דת ומדע. בתום המושב ניגש אליי אדם מן

הקהל, איש שקט וצנוע, ואמר לי, "כתבתי ספר שאולי יעניין אותך. אשלח לך אותו". לא ידעתי אז מי האיש.

כעבור שבוע הספר הגיע. כותרתו הייתה "רק שישה מספרים", וכותרת המשנה – "כוחות העומק המעצבים את היקום". בתדהמה גיליתי כי בן שיחי מלפני שבוע, מחבר הספר, הוא סר (וכיום הברון) מרטין ריס, האסטרונום המלכותי, לימים נשיא החברה המלכותית, הגוף המדעי הוותיק והמפורסם בעולם, וראש קולג' טריניטי בקיימברידג'. בשנת 2011 הוא זכה בפרס טמפלטון. דיברתי, הסתבר לי באיחור, עם המדען הדגול ביותר בבריטניה.

הספר היה שובה-לב. הוא הסביר כי את היקום כולו מעצבים שישה קבועים מתמטיים שלו היה אחד מהם שונה מעט מכפי שהוא, ואפילו באחד חלקי מיליון, לא היה יקום – או לכל הפחות לא היו חיים. אילו היה קבוע הגרביטציה, למשל, שונה שמץ שוני מערכו הידוע, היקום היה מתרחב או קורס באופן שלא היה מאפשר היווצרות כוכבים וכוכבי לכת. אילו הייתה היעילות הגרעינית נמוכה בקורטוב, היקום היה מורכב ממימן בלבד, והחיים לא היו מופיעים בו; ואילו הייתה היא גבוהה ולו במעט, ההתפתחויות האסטרונומיות של היווצרות כוכבים ודעיכתם היו מהירות מכדי שחיים יספיקו להתפתח. ההסתברות לכך שכל הקבועים יקבלו דווקא את הערכים הנוחים שקיבלו היא כמעט אפסית.

מפרשי התורה, ובייחוד נחמה ליבוביץ' ז"ל, הפנו את תשומת לבנו אל הדמיון בין המונחים המשמשים את התורה בתיאור בניית המשכן לבין אלה שהיא נוקטת בבריאת העולם. המשכן היה, לאור זאת, מיקרו-קוסמוס, תזכורת סמלית לעולם

שאלוהים ברא. השראת השכינה במשכן, אין פירושה שאלוהים נמצא בו בלבד ולא במקומות אחרים. המשכן היה מבנה מעשה ידי אדם המשקף, ומושך את תשומת הלב, אל העולם מעשה ידי אלוהים. המשכן הוא כמרחב מה שהשבת היא בזמן: מזכרת לבריאה.

המשכן מושתת על גדלים מתמטיים מוגדרים – והנה, מתברר לנו היום, גם העולם. המדענים רק מתחילים לגלות את הדייקנות הזו, ועוד גילויים רבים נכונים לדורנו ולדורות שאחריו. אנחנו עומדים על סף זינוק של סדרי גודל שלמים בהבנת עומק המילים "מִה רַבּוּ מַעֲשֵׂי ה', כֻּלָּם בְּחֶכְמָה עָשִׂיתָ" (תהלים קד, כד). המילה "חכמה" כאן – כמו גם בהופעותיה הרבות בפרשיות המשכן – עניינה מלאכת מחשבת דייקנית (ראו ב'מורה נבוכים', ג, נד).

במקום אחד נוסף בתורה מפורטות מידות מדויקות של אורך, רוחב וגובה: בעניין תיבת נוח. אלוהים מצווה את נוח: "עֲשֵׂה לָךְ תֵּבַת עֲצֵי גֵפֶר. קָנִים תַּעֲשֶׂה אֶת הַתֵּבָה, וְכָפַרְתָּ אֹתָהּ מַבֵּית וּמְחוּץ בַּכֹּפֶר. וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֹתָהּ: שְׁלֹשׁ מְאוֹת אַמָּה אָרְךָ הַתֵּבָה, חֲמִשִּׁים אַמָּה רָחְבָּהּ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתָהּ. צֹהַר תַּעֲשֶׂה לַתֵּבָה, וְאֶל אַמָּה תְּכַלְכֶּנָּה מִלְמַעְלָה" (בראשית ו, יד-טז). הטעם דומה לטעם הפירוט הדייקני במשכן. תיבת נוח סימלה את העולם מעשה ידי אלוהים, את הסדר האלוהי שבני האדם השחיתו. אלוהים עומד להרוס את העולם הזה, ולהשאיר רק את נוח, את התיבה ואת מה שבתוכה – שריד וסמל לסדר שהיה, שעל מכונו יבנה אלוהים סדר חדש.

הדיוק חשוב. הסדר חשוב. שיבושן של אותיות בודדות בלבד מתוך 3.1 מיליארדי האותיות שבגנום האנושי עלול לגרום

לכשלים תורשתיים מרחיקי לכת. "אפקט הפרפר" המפורסם, שעל פיו רפרוף כנפי פרפר בפינה אחת בעולם עשוי לגרום לצונאמי באזור מרוחק אלפי מילין, מלמד אותנו כי למעשים קטנים יכולות להיות תוצאות כבירות. את המסר הזה נועד המשכן להעביר.

אלוהים יצר סדר בעולם הטבע. עלינו מוטל ליצור סדר בעולם האנושי. לשם כך נדרש מאתנו לדקדק במה שאנחנו אומרים ובמה שאנחנו עושים, ולהימנע מעשייתם של מעשים כאלו ואחרים. לחיי המוסר והרוח יש כוריאוגרפיה מדויקת, כפי שלמשכן יש ארכיטקטורה מדויקת. להיות אדם טוב, קל וחומר אדם קדוש, אין פירושו לעשות את מה שמשיאה אותנו הרוח. עלינו להכפיף את עצמנו לרצון העליון שברא את העולם. חוק, מבנה, דיוק: מן הדברים האלה היקום עשוי, ובלעדיהם הוא יחדל מהיותו. כדי לאותת לנו שהדבר נכון גם באשר להתנהגות האנושית, טרחה התורה ופירטה את מידותיהם המדויקות של המשכן ושל תיבת נוח.